

Janko Nešić

*DUALIZAM, MENTALNA OBJAŠNENJA
I PRINCIP EKSPLANATORNOG ISKLJUČENJA*

APSTRAKT: Kimov princip eksplanatornog isključenja (EE) predstavlja problem dualističkim objašnjenjima mentalnih svojstava. Gib kritikuje Kimov EE, ali pokazuje da slabija verzija EE takođe predstavlja problem mentalnim objašnjenjima iz dualizma. Ovaj članak ispituje mogući odgovor interakcionog dualizma na argumente iz EE i EE*. Pokazuje se da se argumenti iz EE i EE* zasnivaju na premisama argumenta iz dvostruke determinacije (DD) – na kauzalnom isključenju i kauzalnoj zatvorenosti fizičkog domena. Problem eksplanatornog isključenja može se svesti na problem DD. Pokazaću kako interakcioni dualizam može odgovoriti na argument iz EE pobijanjem argumenta iz DD.*

KLJUČNE REČI: eksplanatorno isključenje, kauzalno isključenje, dvostruka determinacija, interakcioni dualizam.

1. Eksplanatorno isključenje

Džegvon Kim (Jaegwon Kim) je formulisao i branio *princip eksplanatornog isključenja*:

(EE¹) „Ne može biti više od jednog potpunog i nezavisnog objašnjenja nekog događaja *e*.“²

Ako ovaj princip važi, dva objašnjenja istog događaja mogu biti ili identična ili zavisna jedno od drugog ili pojedinačno nepotpuna. Uočljiva je sličnost EE sa Kimovim principom kauzalnog isključenja. Ovi principi, kao i argumenti izvedeni iz njih, intimno su povezani. Kimov princip *kauzalnog isključenja*³ (KI) glasi:

- 1 Ostavljam skraćenicu EE iz engleskog jezika (eng. *explanatory exclusion*), da kasnije ne bi došlo do mešanja sa skraćenicom za princip eksplanatorne individuacije, EI (eng. *explanatory individuation*)
- 2 Kim, 1989, str. 79; 1998, str. 65
- 3 Kim često govori o njima kao o jednom principu. Gib napominje da „isključenje“ iz (Kim, 2005) nije isto sa EE. (Kim, 2005, str. 18) pominje princip kauzalno-eksplanatornog isključenja koji je branio u (Kim 1989).

(KI) „Ako događaj e ima dovoljan uzrok c u trenutku t , nijedan događaj u t različit od c ne može biti uzrok e (sem ako ovo nije slučaj dvostruke determinacije).“⁴

Ovo su opšti principi, ali oni predstavljaju poseban problem kada se primene na mentalnu kauzalnost, problem odnosa mentalnih i fizičkih objašnjenja. Princip eksplanatornog isključenja predstavlja težak problem interakcionom dualizmu koji smatra da postoje dva posebna i nezavisna uzroka nekog fizičkog događaja, mentalni i fizički, kao i dva nezavisna i potpuna objašnjenja tog događaja. U slučaju EE, mentalno i fizičko objašnjenje nekog fizičkog događaja morala bi biti ili (1) identična, (2) zavisna ili (3) da svako posebno nije potpuno objašnjenje. Prva mogućnost ostvaruje se u reduktivnom fizikalizmu, a druga u nereduktivnom. Međutim, dualizam ne prihvata odnos identiteta ili realizacije. Dualizam će morati da odgovori na pretnju EE, a cilj ovog rada je da pokaže kako je to moguće.

Kimov EE i argument izveden iz njega, posmatraću preko analize Sofije Gib (Sophie Gibb), jer želim da iz interakcionog dualizma odgovorim na argument iz oslabljenog principa EE*. Prvo je potrebno analizirati Kimov EE i videti iz kojih se premisa sastoji. Treba pokazati i kakav odnos postoji između EE i KI, kao i među odgovarajućim argumentima.

Prvo, postoji opšta pretpostavka teorije događaja, po kojoj su članovi kauzalne relacije događaji. Ovo je od značaja jer na neke od datih problema moguće je odgovoriti iz drugačije teorije uzroka⁵. Za sad ostajemo na tlu teorije događaja. U pitanju je Kimova teorija događaja kao oprimerenih svojstava (eng. *property exemplification theory*).

Objašnjenje podrazumeva odnos između dva iskaza, a ne samo iskaz o nekom događaju. C ne objašnjava događaj e , već je eksplanans iskaza o pojavi događaja e , iskaza E , koji je eksplanandum. Postoji govor o kauzalnoj relaciji među događajima i u toj ravni treba tražiti objašnjenja; objašnjenja ne treba mešati sa samim događajima. Svako objašnjenje, po Kimu, ima svoju ontološku osnovu u realnoj kauzalnoj relaciji među događajima. Prva premisa na kojoj se zasniva EE omogućava Kimu da poveže objašnjenja i kauzalnost:

(ER) „ C je eksplanans za E zahvaljujući činjenici da se c nalazi u objektivnoj relaciji R sa e .“⁶

Kim zauzima stanovište *eksplanatornog realizma* (ER). Kao i Gib, ja prihvatam važenje ER. I nezavisno od konkretnog argumenta, ne vidim zašto i interakcioni dualizam ne bi mogao prihvatiti ovo stanovište. Kao što ću pokazati, problem

4 Kim, 2005, str. 17

5 Recimo, preko kauzalnosti supstanci.

6 Kim, 2010, str. 149

sa eksplanatornim isključenjem nije u ER. Ali, postoji dodatno ograničenje. Kim govori samo o *kauzalnom* objašnjenju, dakle relacija R mora biti kauzalna. Druge vrste relacija i odgovarajuća nekauzalna objašnjenja mogu postojati, ali se Kim njima ne bavi. Nešto više o ovom problemu, u odeljku 3.3.

Gibb pokazuje da Kim smatra kako EE sledi iz kombinacije ER i kauzalnog isključenja. Međutim, *samo* iz premisa ER i KI ne može se izvesti EE. Potrebne su dodatne pretpostavke. Tačnije, da bismo zaključili da je moguće dati samo jedno potpuno objašnjenje nekog događaja iz drugog događaja koji je njegov dovoljni uzrok, potrebna je dodatna pretpostavka da postoji jedan-prema-jedan odnos između broja objašnjenja nekog događaja i broja njegovih uzroka. Za svaki uzrok nekog događaja ne može se dati više od jednog objašnjenja. Ovo tvrdi Kimov neeksplicirani princip *eksplanatorne individuacije* (EI):

(EI) „Više od jednog potpunog i nezavisnog objašnjenja *e* ne može biti s obzirom da je *c* dovoljan uzrok *e*.“⁷

Po Kimu ovaj princip prirodno sledi iz realizma, ali Gibb dokazuje da nije tako i da je princip vrlo problematičan. Princip EI može se izvesti na dva načina: iz „unutrašnjeg“ ili iz „spoljašnjeg“ pristupa identitetu i individuaciji objašnjenja. Prvi pristup potrebno je dopuniti semantičkim pristupom svojstvima da bi se dobio princip EI. Gibb pokazuje da je ovaj semantički pristup problematičan. Kim, pak, zauzima spoljašnji pristup, koji zahteva prihvatanje ER. Međutim, i on je neodbranjiv.

Po unutrašnjem pristupu, objašnjenja se individualizuju pozivanjem na epistemičke elemente. Dva objašnjenja su ista ako su njihovi elementi isti. „C1 objašnjava E1“ identično je sa „C2 objašnjava E2“, ako je $C1=C2$ i $E1=E2$. Dakle, ostaje se na nivou objašnjenja, bez pozivanja na realne kauzalne veze na koje se odnose ta objašnjenja. Spoljašnji pristup pri identifikovanju objašnjenja uzima u obzir ove realne kauzalne odnose, i elemente kauzalnih odnosa, same događaje koji utemeljuju objašnjenja. Ako želimo da „C1 objašnjava E1“ bude identično sa „C2 objašnjava E2“, onda mora biti $c1=c2$ i $e1=e2$, gde su *c* i *e* događaji na koje se odnose objašnjenja.

Unutrašnji pristup mora se kombinovati sa semantičkim pristupom svojstvima ako želimo da ne bude više od jednog objašnjenja jedne kauzalne relacije. Gibb daje sledeću definiciju jednog oblika *semantičkog principa* (SP):

(SP) „Za svaki poseban predikat P1 pod koji potpada supstanca, postoji svojstvo *p1*, i ako *s1* potpada pod P1, to je zato što *s1* označava *p1*.“⁸

7 Gibb, 2009, str. 211

8 Gibb, 2009, 213

Ovo je slabiji oblik doktrine koju Armstrong naziva predikativni nominalizam. SP podrazumeva jedan-prema-jedan odnos između predikata i svojstava. Dve supstance koje potpadaju pod isti predikat, instanciraju isto svojstvo. Gib argumentuje da SP ne važi pozivajući se na radove Armstronga, Hejla i Roba.⁹ Treba odvajati svojstva od predikata. Semantičke razlike ne moraju ukazivati na ontološke razlike. Isto svojstvo može imati više, nesinonimnih predikata. „Jeste crvena“ i „jeste crvena ili zelena“ mogu se odnositi na isto svojstvo, na boju jabuke, iako nisu sinonimni predikati. Predikati ne označavaju i ne imenuju svojstva. Sve crvene jabuke nisu međusobno identične, da bi predikat „jeste crvena“ imenovao sve njih.¹⁰

Jedan-prema-jedan odnos između predikata i svojstava ne mora da važi, a isto se može reći i za odnos između objašnjenja i događaja. U kombinaciji sa unutrašnjim pristupom individuaciji objašnjenja, isti događaj može imati više objašnjenja. Više neekvivalentnih objašnjenja iste kauzalne veze može se dati. Negirajući SP, Gib pokazuje da Kimov EE ne važi, jer je:

$$EE = ER + KI + \text{unutrašnji pristup} + SP.$$

Međutim, Kim ne greši na ovaj način. On zauzima spoljašnji pristup individuaciji objašnjenja, za koji smatra da „prirodno“ sledi iz ER. Objašnjenja se identifikuju preko samih događaja, preko članova kauzalne relacije koja utemeljuje objašnjenje. Kauzalne relacije, a sa njima i odgovarajuća objašnjenja, razlikuju se samo ako imaju različite događaje među kojima važe. Po Kimovoj teoriji događaja svaka nova redeskripcija referira na novi događaj.¹¹ Gib ubedljivo pokazuje da bi iz ovakvog Kimovog stanovišta, a s obzirom da SP ne važi, sledilo da objašnjenje ne može biti relacija između lingvističkih entiteta. Ali, Kim želi da ostane na stanovištu da su kauzalna objašnjenja iskazi, što je nespojivo sa zaključkom iz njegovog „spoljašnjeg“ pristupa. Objašnjenje prestaje da bude „epistemološka aktivnost“, jer se redukuje na kauzalnost. Umesto o kauzalnom objašnjenju Kim govori o kauzalnosti. Nema razlike između njegovog principa kauznog isključenja i eksplanatornog isključenja (i respektivnih argumenata iz njih). Kim često meša ove principe ili ih posmatra kao jedan princip. Ta greška prenela se i na druge autore, pa nema jasnog razlikovanja objašnjenja i kauzalnosti, i često se govori o „kauzalno-eksplanatornoj ulozi mentalnog“.¹²

Gib svojom analizom pokazuje da postoje dva zasebna argumenta: argument iz dvostruke determinacije (iz kauznog isključenja) i argument iz eksplanatornog isključenja. Prvi je *argument o mentalnoj kauzalnosti*, a drugi *o mentalnom objašnjenju*. Međutim, ovi argumenti su povezani i strukturno identični, pa drugi ar-

9 Videti Armstrong 1972; Heil and Robb 2003

10 Heil and Robb, 2003, 183

11 Bennett, 1988, 73

12 Gibb, 2009, str. 210

gument stoji na osnovama prvog. Plauzibilnost drugog argumenta zavisi od važenja premisa prvog argumenta. U stvari, premise drugog argumenta i nastaju kombinovanjem premisa prvog argumenta sa pretpostavkom ER. Gib zaključuje da argument iz eksplanatornog isključenja ne predstavlja dodatni problem za dualizam, već samo veću potrebu za rešenjem prigovora iz dvostruke determinacije. Rešenjem ovog prvog problema, možemo rešiti i problem eksplanatornog isključenja. Ako odgovorimo na premise i zaključak prvog argumenta, možemo odgovoriti i na drugi argument.

Argument iz dvostruke determinacije predstavlja se na sledeći način:

- (1) Kauzalna interakcija: Neke fizičke posledice imaju mentalne uzroke
- (2) Kauzalna zatvorenost fizičkog domena (KZF): Svaka fizička posledica ima dovoljan fizički uzrok¹³
- (3) Kauzalno isključenje: Ne može biti više od jednog dovoljnog i nezavisnog uzroka nekog događaja (KI)
- (4) Sledi da su mentalni događaji, koji imaju fizičke posledice, ili identični sa, ili zavisni od fizičkih uzroka

Argument iz eksplanatornog isključenja (dodaje se pretpostavka ER):

- (1) Eksplanatorna interakcija: Neki fizički događaji imaju mentalna objašnjenja
- (2) Eksplanatorna zatvorenost: Svaki fizički događaj ima kompletno fizičko objašnjenje
- (3) Eksplanatorno isključenje (EE): Ne može biti više od jednog kompletnog i nezavisnog objašnjenja nekog događaja
- (4) Sledi da su mentalna objašnjenja, koja objašnjavaju fizičke posledice, identična sa, ili zavisna od fizičkih objašnjenja.¹⁴

Prva premisa, u oba slučaja, nije problematična. Druga, o zatvorenosti fizičkog domena za nefizičke uzroke i nefizička objašnjenja, jeste.

Gib je pokazala da SP ne važi, te da je spoljašnji pristup individuaciji objašnjenja kontraintuitivan. Moguće je sačuvati argument iz eksplanatornog isključenja, ako se unutrašnji pristup (bez SP) kombinuje sa ER i KI. Na taj način Gib dolazi do novog principa, koji Kim nema u vidu, i do jedne oslabljene verzije argumenta iz eksplanatornog isključenja, koji i dalje predstavlja problem za interakcioni dualizam. Taj novi princip glasi:

(EE*) „Ako dva objašnjenja citiraju posebne i nezavisne događaje kao kompletne uzroke nekog događaja, onda jedno od objašnjenja mora biti lažno.“

Odgovarajući argument iz EE* izgleda ovako:

13 Videti Papineau, 1998

14 Gibb, 2009, str. 209

- (1) Eksplanatorna interakcija: Neki fizički događaji imaju mentalna objašnjenja
- (2) Eksplanatorna zatvorenost: Svaki fizički događaj ima kompletno fizičko objašnjenje
- (3) Eksplanatorno isključenje (EE*): Ako dva objašnjenja citiraju posebne i nezavisne događaje kao kompletne uzroke nekog događaja, onda jedno od objašnjenja mora biti lažno
- (4) Sledi da svaki događaj koji mentalno objašnjenje citira kao potpuni uzrok nekog fizičkog događaja je identičan sa, ili zavistan od onog uzroka koji citira neke fizičko objašnjenje.¹⁵

U svakom od ovih argumenta figurira kauzalno isključenje i kauzalna zatvorenost fizičkog domena, koji su pretnja za dualizam. Dobra strategija odgovora na ove argumente bila bi da se prvo odgovori na problem dvostruke determinacije koji sledi iz KI i KZF. Treba videti da li je interakcioni dualizam kompatibilan sa KI i KZF. Na primeru interakcionog dualizma Louva (Jonathan Lowe) pokazaću kako se to može učiniti. Na taj način pokazaću da je moguće dati mentalno objašnjenje fizičkog događaja, koje ne bi bilo u sukobu sa fizičkim objašnjenjem, ali ni identično sa njim ili zavisno od njega.

2. Kimov argument supervenijencije/isključenja

Prvo treba ispitati smisao principa kauzalnog isključenja. Kim često meša princip kauzalnog isključenja sa principom eksplanatornog isključenja, mada su to odvojeni principi; princip eksplanatornog isključenja sadrži kauzalno isključenje kao premisu. Kim napominje¹⁶ da postoji princip eksplanatornog isključenja koji ide zajedno sa kauzalnim isključenjem, ali da se neće baviti tim principom i poziva se na članak¹⁷ u kome je branio princip kauzalno/eksplanatornog isključenja. On ne smatra potrebnim da se dodatno bavi eksplanatornim isključenjem, što ukazuje da Kim teži redukciji kauzalno/eksplanatornog isključenja na kauzalno isključenje.

Kim svoj argument supervenijencije naziva i argumentom isključenja, jer kauzalno isključenje onemogućava kauzalnu efikasnost mentalnih stanja koja nisu identična sa fizičkim svojstvima. Kauzalna efikasnost mentalnih svojstava, po argumentu supervenijencije/isključenja, je nekozistentna sa prihvatanjem sledećih pretpostavki:

15 Gibb, 2009, str. 220

16 Kim, 2005, str. 18

17 Kim, 1989

„(1) kauzalne zatvorenost fizičkog domena, (2) kauzalnog isključenja, (3) supervenijencije duha na telo i (4) mentalno-fizičkog dualizma svojstava – stava da se mentalna svojstva ne mogu reducirati na fizička.“¹⁸

Ovim argumentom pobija se nereduktivni fizikalizam. Mogućim odgovorima iz nereduktivnog fizikalizma neću se baviti. Mislim da se na ovaj argument može odgovoriti iz interakcionog dualizma. Jaka emergencija dualizma postoji bez pozivanja na supervenijenciju i realizaciju. Zbog toga ću prvo reći nešto o pojmovima emergencije, supervenijencije i realizacije. Preko Kimove analize emergencije doći ću do problema dvostruke determinacije, što i jeste glavni problem kauzalnog isključenja. Pri tom ću pokazati kako je emergencija povezana sa pojmovima supervenijencije i realizacije. Njih ću takođe analizirati i ponuditi određene dualističke odgovore. Ovo poglavlje biće preliminarna rasprava o kauzalnom isključenju koja će nas pripremiti za rešenja i kritike trećeg dela.

2.1 Emergencija

U Kimovom argumentu protiv emergencije¹⁹ najbolje možemo videti mehanizam Kimovog principa kauzalnog isključenja. U tom argumentu posmatramo kako dva emergentna *mentalna* svojstva utiču jedno na drugo. Uzmimo da neko emergentno mentalno svojstvo M uzrokuje drugo mentalno svojstvo M*. Ova mentalna svojstva imaju odgovarajuća podležuća fizička svojstva na kojima su realizovana, P i P*. Fizička svojstva su „bazični uslovi“ za pojavu emergentnih svojstava.

Kim razlikuje sledeće kauzalnosti: (1) unutar istog nivoa, (2) nadole (uticaj gornjih slojeva na niže), (3) nagore (uticaj nižih na više slojeve). Ove kauzalnosti su povezane, postojanje jedne zavisi od druge. Ako želimo da uzrokuje pojavu nekog svojstva, moramo uzrokovati bazične uslove iz kojih se ono pojavljuje. Tako, ako želimo da M uzrokuje M*, onda M mora uzrokovati osnovu zahvaljujući kojoj se pojavljuje M*. Dakle, M mora uzrokovati P*. Kim smatra da uzrokovanje u okviru istog nivoa *uključuje* silaznu kauzalnost (SK). Da bismo uzrokovali bol, moramo uzrokovati neurofiziološku osnovu bola.

Kim smatra da je problem u tome što osnova P zamenjuje M u njenom uzrokovanju P*. S obzirom da je P nomološki dovoljan za pojavu M, a M nomološki dovoljan za pojavu P*, onda je P dovoljan za pojavu P*. Na ovaj način se mentalno svojstvo „preskače“ i gubi kauzalnu moć. Kim smatra da ovde nije reč o kauzalnom lancu od P do P*, preko M, jer između M i P *ne postoji kauzalna veza*. U svakom slučaju, on zaključuju da svojstvo M nema nikakvu kauzalnu ulogu u pojavi P*.

18 Kim, 2005, str. 21-22

19 Kim, 2006, str. 557

Sve što nam je potrebno za P^* je P . Konačno, po Kimu, ako zadržimo M kao validan uzrok P^* , a P je već uzrok P^* , onda SK uključuje *dvostruku determinaciju*, pa bi onda P bilo dvostruko uzrokovano. Ako je tako emergentna svojstva ne donose nove kauzalne moći i sa SK propada emergentizam. U ovom ese sastoji Kimov princip kauzalnog isključenja. Po Kimu, ako postoji emergencija i SK , onda se javlja dvostruka determinacija, a nju negira princip kauzalnog isključenja, pa ne može biti ni emergencije ni SK . Interakcioni dualizam uključuje i emergenciju i SK , te se može odgovoriti na KI i DD iz dualističke emergencije.

Kim pri analiziranju pojma emergencije uzima u obzir začetnike Britanskog emergentizma Aleksandera, Morgana i Brouda. On napada pojam emergencije i emergentnih svojstava. Šta zapravo znači da neko svojstvo jeste potpuno „novo“, da se iz čisto fizičkog supstrata pojavi neko mentalno svojstvo koje je toliko drugačije od svih fizičkih svojstava?²⁰ Emergentizam čuti o ovome. Neki emergentisti smatraju da je nemoguće odgovoriti na ovo pitanje ili da stanje stvari treba prihvatiti kao takvo, kao činjenicu koju ne treba objašnjavati. Osnovni problem našeg rada je dualističko mentalno objašnjenje, a dualizam zahteva neki oblik emergencije. Zato će ovo pojašnjenje Kimove kritike biti od značaja za dalju argumentaciju.

Kim pokazuje koji uslovi moraju biti zadovoljeni da bismo dobili koherentan i jasan pojam emergencije, pojam veran svojim britanskim korenima. On nalazi da se obično uzimaju (1) supervenijencija i (2) nesvodljivost kao dovoljni uslovi za emergenciju. Kim dodaje i (3) silaznu kauzalnost. Emergencija bez SK , bez samostalnog uticaja emergentnih svojstava na niža svojstva i nije prava emergencija. On će pokušati da pokaže da se prva dva uslova mogu zadovoljiti, ali problem SK emergentizam ne može prevazići i on će dovesti do kraha emergentizma. Pred emergentizmom je težak problem SK ²¹, koji nereduktivni fizikalizam ne može da reši. Sada ću izložiti Kimovu argumentaciju protiv emergentizma.

Kim prvo analizira tri oblika emergencije po Van Guliku. Po Kimu problem sa radikalnom emergencijom Van Gulika je u tome što ne uključuje supervenijenciju; emergentna svojstva ne postoje „nužno“ iz nižih svojstava, ne superveniraju na njima. Kim smatra da supervenijencija mora biti u emergenciji, jer je ima kod Brouda i britanskih emergentista. Ako se emergentna svojstva ne javljaju zakonomerno iz nižih svojstava, onda mora da se pojavljuju slučajno, ali i u tom slučaju postoji statistički zakon njihove pojave. Van Gulikov koncept onda i nije emergencija. Kim zaključuje da se supervenijencija mora uzeti kao konstituent emergencije.

Ali, ako i prihvate supervenijenciju, emergentisti ne mogu prihvatiti (1) predvidljivost i (2) objašnjenje emergentnih svojstava iz nižih svojstava. Emergentna svojstva se ne mogu „izvesti“, na neki način, iz nižih svojstava, pa se i ne mogu

20 Jako emergentna svojstva kao što su život, svest i refleksivno mišljenje.

21 Videti Kim, 1992; 1999; 2006

objasniti ovim prethodnim svojstvima. Tako smatraju i Morgan i Broad. Međutim, i emergentisti će priznati da se pojava emergentnih svojstava može na određeni način očekivati i predvideti. Induktivnom redukcijom možemo objasniti da se uvek draženjem određenih nervnih vlakana (C vlakana) proizvodi bol i da ljudska neurofiziološka osnova proizvodi emergentna mentalna svojstva.

Džonova C vlakna su stimulirana u t .

Svako kome stimulišemo C vlakna će osetiti bol.

Zato Džon oseća bol u t .²²

Kim hoće da pokaže kako emergentisti, poput Brouda, govore o nereduktivnom objašnjenju emergentnih svojstava. Pojava emergentnih svojstava ne može se objasniti iz nižih svojstava „reduktivno“, po novoj terminologiji ili preko Broudovog „mehanizma“, po ranijoj terminologiji. Broud priznaje da celina i priroda nižih svojstava ima uticaja na nastanak i ponašanje emergentnih svojstava, ali se svojstva višeg reda ne mogu deducirati iz svojstava nižeg reda. Predviđanje i objašnjenje svojstava višeg reda, kod emergentista, svode se na pitanje da li se ta svojstva mogu *deducirati* iz bazičnih svojstava. Zbog tog zahteva objašnjenja emergentnih svojstava ne mogu biti reduktivna. Druga premisa u gornjem reduktivnom objašnjenju, činjenica o pojavi bola, se podrazumeva; za emergentistu pravo pitanje leži upravo tu. Kod Nejgela druga premisa postoji kao *premošćujući zakon* između emergentnih i bazičnih svojstava. Emergentizam upravo ove zakone stavlja u pitanje, zašto oni važe, zašto se mentalna svojstva javljaju u mozgu čoveka i život u mrtvoj fizičkoj materiji? Nejgelovom redukcijom se ništa od ovoga ne objašnjava.

Kim smatra da je moguća i potrebna drugačija vrsta redukcije – funkcionalna redukcija²³. Funkcionalna redukcija, ako se može primeniti na mentalna svojstva, ne zahteva *logičko* izvođenje bola iz neurofiziološke osnove. Funkcionalna definicija emergentnih svojstava povezuje to svojstvo sa biološkom osnovom koja realizuje to stanje, ali i sa spoljašnjim ponašanjem koje ono izaziva. Funkcionalna definicija bola glasila bi:

„Biti u bolu =def. Biti u stanju koje je tipično uzrokovano oštećenjem tkiva i koje tipično uzrokuje odbojno ponašanje.“

Da bismo dobili funkcionalno objašnjenje moramo videti da li se i kako dato svojstvo može funkcionalno definisati i naučnim istraživanjem utvrditi na kojoj osnovi se ono realizuje; potrebno je izvršiti konceptualni i empirički posao. Treba otkriti „biološki input“ i „bihevioralni output“ da bismo funkcionalno definisali neko emergentno svojstvo, i učiniti odgovarajuće naučno istraživanje. Kim se ne slaže sa funkcionalizmom da se kvalije mogu funkcionalno objasniti. Na toj poziciji je i

22 Kim, 2006, str. 551

23 Videti Kim, 1988, 1999

Čalmers²⁴. Kim samo želi da pokaže kakav je značaj funkcionalne redukcije za emergenciju.

Pružajući izmenjen oblik gornje argumentacije²⁵ za redukciju Kim pokazuje da se bez kontradikcija može dati funkcionalna redukcija emergentnih svojstava. Dodaje se funkcionalna definicija bola, a umesto Nejgelovih premošćujućih zakona imamo premisu koja se odnosi samo na niža svojstva. Definicija je ta koja sad premošćava. Po Kimu implikacije funkcionalne redukcije su:

„Svaka pojava bola ima kauzalne moći svog neuralnog realizatora; tako da ako se bol javi realizovan od strane N1, ova pojava bola ima kauzalne moći N1. U stvari, bol može biti identifikovan sa ovom instancom N1. Generalno, ako se M pojavi tako što ga realizuje N1, instanca M ima iste moći kao instanca N.“²⁶

Kim i u ovom slučaju pretpostavlja princip kauzalnog nasleđivanja. Ovaj princip dovešću u pitanje u delu o realizaciji (2.3).

Funkcionalna redukcija vodila bi negaciji emergencije, pa emergentisti moraju imati zahtev za negiranjem takve redukcije kada su emergentna svojstva u pitanju. To je drugi uslov, pored supervenijencije. Kimova karakterizacija funkcionalne redukcije i njenog značaja je dobra i prihvatljiva. Kim pokazuje da je funkcionalna redukcija jedino plauzibilna. Ali pitanje da li se mentalna svojstva mogu funkcionalno okarakterisati ostaje. Nešto više o funkcionalizmu i njegovoj kritici u 2.5.

Kim pokazuje da ova dva uslova nisu dovoljna za jasan i koherentan pojam emergencije. Supervenijencija je prazna, po sebi ona ne može dati objašnjenje, potrebna je realizacija da bi se dalo celovito objašnjenje odnosa mentalnog i fizičkog. Funkcionalna nesvodljivost je negativan pojam koji govori samo šta emergencija ne sme biti i nije informativan, kao ni supervenijencija. Ostaje da se doda treći uslov za emergenciju – SK, te da se i ona odbaci na osnovu DD. Na problem DD odgovoriću u delu 2.1. Neka od rešenja Kima možemo prihvatiti; njegova analiza pojma supervenijencije i funkcionalne redukcije je dobra i argumentovana, pa možemo prihvatiti Kimovu kritiku supervenijencije. Međutim, interakcioni dualizam ne uključuje supervenijenciju, ni funkcionalni redukciju. Interakcioni dualizam može odgovoriti na ove zahteve, kao i na navodni problem dvostruke determinacije, kao što ću pokazati u narednim poglavljima. Analizirajmo detaljnije prvo pojam supervenijencije.

24 Videti Chalmers, 1996

25 Kim, 2006, 554

26 Kim, 2006, str. 552

2.2 Supervenijencija

Sve fizikalističke teorije sadrže neki oblik supervenijencije²⁷; ona je minimalni uslov za fizikalizam. Supervenijencija tvrdi da sve što se dešava u mentalnom zavisi od i determinisano je onim što se dešava u njegovoj fizičkoj osnovi. Supervenijencija je vrlo problematičan koncept, iako vrlo popularan u modernoj literaturi o problemu odnosa duha i tela. Mada se engleska reč *supervenience* javlja još u 17. veku, svoju filozofsku upotrebu dobija tek u 20. veku²⁸. Prvobitni smisao bilo je vremensko sledovanje događaja, što je daleko od modernog značenja. Kim ukazuje da su ga prvi u filozofskim raspravama upotrebili britanski emergentisti dvadesetih godina prošlog veka, pre Hera za koga se često smatra da je prvi uveo ovaj pojam u „The Language of Morals“²⁹. Lojd Morgan, na primer, često upotrebljava supervenijenciju kao „stilističku zamenu“ emergenciji. Možda je ovo navelo Kimu da tvrdi kako emergencija mora sadržati supervenijenciju, bar kada je u pitanju „izvorni“ smisao emergencije, onaj britanskih emergentista. Konačno, najpoznatija definicija supervenijencije je ona Donalda Dejvidsona iz teksta „Mental events“. Taj čuveni pasus glasi:

„Moglo bi se uzeti da takva supervenijencija znači da ne može biti dva događaja koji su slični u svim fizičkim osobinama, ali se razlikuju u mentalnim osobinama ili da se objekat ne može menjati u nekim mentalnim aspektima, a da nema promene u fizičkim aspektima. Zavisnost ili supervenijencija ove vrste ne zahteva redukciju kroz zakon ili definiciju; u suprotnom reducirali bi moralna svojstva na deskriptivna, a ima dobrih razloga da verujemo da se ovo ne može učiniti...“³⁰

Psihofizička supervenijencija nam kazuje da postoji odnos zavisnosti između mentalnog i fizičkog, ali bez redukcije jednog na drugo. Ne može biti promene u mentalnom, bez promene u fizičkom ukoliko jedno supervenira na drugom. Dejvidsonova supervenijencija uključuje odnos *zavisnosti* i *nesvodljivosti* među svojim članovima. Dejvidson ovakvu supervenijenciju uvodi da bi branio poziciju anoničnog monizma.

Kim pokazuje da supervenijencija teško može biti sinonim zavisnosti kod Dejvidsona jer pretpostavlja samo slabu *kovarijantnost*, što Dejvidson potvrđuje. Isto važi i za Herovu supervenijenciju. Tri komponente supervenijencije su: (1) kovarijantnost, (2) zavisnost i (3) nesvodljivost svojstava. Kim ukazuje da se ostale osobine supervenijencije izvode iz kovarijantnosti. Ali zavisnost ili determinisanost

27 Kim, 2005, str. 13

28 Kim 1993

29 Hare, 1952

30 Davidson, 1970, str. 214

mentalnog od strane fizičkog ne sledi nužno iz kovarijantnosti mentalnog i fizičkog, potrebni su dodatni razlozi da bi se pokazalo da zavisnost postoji. Ovo važi i za slabu i za jaku kovarijansu. Moguće je da postoji treća komponentna iz koje se dobija objašnjenje. U slučaju da nema te treće komponente možda se može i pripisati odnos zavisnosti između prethodne dve. U svakom slučaju, zavisnost i determinacija ne mogu se izvesti iz supervenijencije. Iz funkcionalne zavisnosti ne može se izvesti ontološka zavisnost. Kovarijantnost ne mora biti asimetrična, kao što pretpostavlja supervenijencija. Nema nikakvog objašnjenja zašto postoji odnos determinacije mentalnog od fizičkog, kao ni zašto ne može da važi obratno.

Supervenijentna zavisnost ne može biti novi oblik zavisnosti, pored kauzalne i mereološke. Teorija odnosa duha i tela mora dati odgovor zašto i kako postoji ta zavisnost, da li je kauzalna ili ne. Supervenijencija je *eksplanatorno prazna*, ne donosi nova saznanja, ona i nije eksplanatorna relacija.³¹ Supervenijencija ne može biti rešenje, kao zasebna teorija odnosa duha i tela, ona može biti samo početak jedne fizikalističke teorije. O ovome je bilo govora u delu o emergenciji (2.1).

2.3 Realizacija

Po Kimu i emergentizam (kao vrsta dualizma) i fizički realizacionizam (kao monistički fizikalizam) uključuju supervenijenciju.³² U fizičkom realizacionizmu supervenijencija postoji kao posledica realizacije funkcionalnih svojstava drugog reda na fizičkim svojstvima prvog reda, realizacija objašnjava supervenijenciju. Ona može biti deo raznih teorija duha-tela. Supervenijencija nije metafizička nego fenomenološka relacija. Fizički realizacionizam zastupa da ne može biti nefizičke realizacije mentalnog. Ovo stanovište je zbir fizikalizma i funkcionalizma. Funkcionalno definisanje mentalnih svojstava vrši se tako što se pokaže kako ova svojstva kauzalno posreduju između senzornih inputa i bihejvioralnog outputa. Fizikalizam samo dodaje da *jedino* fizička svojstva mogu biti kauzalni posrednici. Da bi se realizovala mentalna svojstva sistem mora biti odgovarajuće podešen, ako se promene uslovi mentalna svojstva se ne pojavljuju.

Realizacija nije ništa manje opskuran pojam od supervenijencije. Problem sa konceptom realizacije sličan je problemu sa supervenijencijom. Odnos između realizovanih svojstava i onih koja ih realizuju različit je od identiteta, a realizovana svojstva nasleđuju kauzalne moći svoje osnove.³³ Poreklo ove doktrine možemo naći kod Kima, u njegovom *principu kauzalnog nasleđa* (KN). Kim definiše KN na sledeći način:

31 Kim, 1993, str. 167

32 Kim, 1998, str. 12

33 Lowe, 2008, str. 107

(KN) „Ako je mentalno svojstvo M realizovano u nekom sistemu u t zahvaljujući fizičkoj osnovi P, kauzalne moći ove instance M su identične sa kauzalnim moćima P.“³⁴

Po Kimu ovaj princip je već impliciran *tezom o fizičkoj realizaciji* i odnosi se samo na individualne instance M. Kim prihvata ovakav princip jer sprečava pojavu „neželjene“ emergencije i SK, i smatra da svaki „ozbiljan“ fizikalist mora zastupati ovaj princip. No, ovo ne može biti dovoljan razlog za prihvatanje KN. Govoreći o primeru bola Kim definiše tezu o fizičkoj realizaciji kao „konjukciju dva verovanja“: (1) da se bol i druga mentalna stanja javljaju u nekom sistemu samo kada postoje odgovarajući fizički uslovi za njihovo pojavljivanje i (2) uverenja da se mentalna svojstva i nomički odnosi među njima javljaju zbog, i objašnjivi su preko, svojstava i odnosa njihovog fizičkog realizatora.³⁵

Na drugom mestu, govoreći o KN, Kim kaže da je ovaj princip „vrlo plauzibilan“:

(KN) „Ako je svojstvo drugog reda F realizovano, u datim okolnostima, od strane svojstva prvog reda H (ako je F instancirano u datim okolnostima, zahvaljujući činjenici da je jedan od njegovih realizatora H instanciran), onda su kauzalne moći ove konkretne instance F identične sa (ili su podskup) kauzalnim moćima H (ili ove instance H).“³⁶

Ovim principom Kim pokazuje kako mentalna svojstva realizovana na fizičkoj osnovi gube kauzalnu efikasnost. Ovo vodi identitetu M i P. Ako mentalna svojstva definišemo funkcionalno, onda ovo stvara probleme za kauzalnu efikasnost u argumentu supervenijencije. Ako realizovano svojstvo M nasleđuje sve osobine P, odatle ne moramo zaključiti da ono ne može imati i neke dodatne kauzalne moći pored nasleđenih. Kim tvrdi da jeste tako i da važi identitet, što je neosnovano.

Stanovište KN ne dele svi zastupnici realizacije. Menzies, na primer, odbacuje Kimov princip nasleđivanja, ali ne i realizaciju. Tim Krejn ukazuje na skrivenu premisu fizikalizma koju naziva „homogenost mentalne i fizičke kauzalnosti“³⁷. Sledeći ga, Menzies definiše pretpostavku sadržanu u argumentu isključenja ovako:

„Homogenost mentalne i fizičke kauzalnosti. Mentalna kauzalnost i fizička kauzalnost imaju isti fundamentalni karakter.“³⁸

Mentalna i fizička su iste vrste kauzalnosti. Krejn naziva mentalno i fizičko „zamenjenim epitetima“, jer su samo obeležja kauzalnosti, ali ne i sama kauzalnost.

34 Kim, 1993, str. 326

35 Kim, 1993, str. 322

36 Kim, 1998, str. 54

37 Crane, 1995, str. 8

38 Menzies, 2003, str. 7

Kada imamo pretpostavku homogenosti mentalne i fizičke kauzalnosti nije teško iz nje izvesti princip kauzalnog nasleđivanja. Negiranje ove pretpostavke je dobra anti-redukcionistička strategija. Tako, na primer, Dretske razlikuje³⁹ uzroke koji *aktiviraju* i uzrocima koji *struktuiraju*. Louv razlikuje dve vrste uzroka i negira pretpostavku homogenosti. Može se tvrditi da mentalna objašnjenja nisu kauzalna, već objašnjenja iz razloga. U tom slučaju mentalni događaj nije uzrok, kao što je to fizički događaj. Ova strategija biće osnova dualističkog odgovora u daljoj argumentaciji. Vratiću se na nju preko Louva i biće upotrebljena u odgovoru, u odeljku 3.3.

Ako se pobije pretpostavka homogenosti, nema razloga da prihvatimo princip kauzalnog nasleđivanja, pa ni realizaciju. Kim nema dovoljno vere u ovaj princip. On je uveden, bez mnogo osnova, da bi zaštitio druge Kimove postavke – da odbrani njegovu teoriju od emergentizma. Ovo dodatno umanjuje plauzibilnost KN. Čak i kada bi prihvatili ovaj princip, moguće je pokazati da realizacija ne važi. U sledeća dva potpoglavlja prikazaću po jedan dualistički odgovor na realizaciju i funkcionalizam. Menziesovo pobijanje principa KN preko njegovog intencionalnog modela⁴⁰ je slično Louvovom odgovoru iz kontračinjeničkih kondicionala.

2.4 Odgovor interakcionog dualizma iz kontračinjeničkih kondicionala

Interakcioni dualizam može ponuditi sledeći odgovor realizaciji. Louv je opisao kontračinjenički argument protiv identiteta mentalnih i fizičkih događaja koji važi i za odnos realizacije, a samim tim i za supervenijenciju ako ona sledi iz realizacije.⁴¹ Argument protiv identita ima veću snagu od argumenta protiv realizacije, jer je sam pojam realizacije često vrlo nejasan i poput supervenijencije često je teško reći šta on znači.

Posmatrajmo tri događaja N, M i B. M je mentalni događaj, odluka da se pomeri ruka; N je neuralna osnova, fizički supstrat mentalnog događaja M. Oni se javljaju u istom trenutku t. U nekom sledećem trenutku t1 javlja se fizički događaj pomeranja ruke B. Može se uzeti da je događaj N uzrok događaja B. Po reduktivnom fizikalisti ovi događaji su identični. Posmatrajmo naš primer preko kontračinjeničkih kondicionala. Po kontračinjeničkim kondicionalima „Ako p onda q“ je istinit ako i samo ako se u najbližem svetu javlja p, koje se minimalno razlikuje od p u našem aktuelnom svetu, pa se onda javlja i q. Kako to izgleda u ovom primeru? Ako se u nekom približnom svetu javi drugačiji neuralni događaj N da li će se javiti i B? Događaj N u tom svetu može biti minimalno drugačiji od aktuelnog N, jer su neuralni događaji vrlo složeni, sastoje se od paljenja velikog broja neurona i raz-

39 Videti Dretske, 1998

40 Videti Menzies, 2003

41 Lowe, 2008, str. 103-109

ličityh neuralnih puteva. Sa ovim se mora složiti i fizikalist. N u nekom drugom svetu može biti drugačija kombinacija aktivnih neurona, neki se možda ne aktiviraju ili se aktiviraju dodatni neuroni. U svakom slučaju nema razloga da se u takvom svetu sa nešto izmenjenim događajem N ne pojavi, kao njegova posledica i fizički događaj B, pomeranje ruke koje ne bi bilo značajno drugačije od pokreta u aktuelnom svetu. Događaj N je kompleksan zbir paljenja mnoštva neurona, tako da nepaljenje nekih neurona ne može ozbiljno ugroziti posledice ovog događaja. I u drugom svetu kondicional za N važi.

Da li je tako i sa događajem M? Ako se u drugom svetu javi nešto drugačije M, da li će i dalje biti telesnog pokreta B? Mentalni događaj M nije složen kao što je to neuralni događaj; to jednostavno može biti neka druga odluka, dakle i neko drugo M1. U slučaju da imamo drugačiji M ili ako M uopšte nema, telesni pokret B se ne dešava. Ishod je drugačiji nego sa događajem N. Louv predviđa da bi fizikalist i dalje mogao tvrditi da je M u drugom svetu na isti način kao N, minimalno drugačije, međutim, teško je zamisliti šta bi ovo u slučaju mentalnih događaja trebalo da znači. Kako se neka odluka može minimalno razlikovati, a da opet ostane ista odluka? Sadržaj psiholoških događaja nema takvu preciznost kao što fizikalista zahteva. Možda bi se, na primer, razlikovale konkretne trajektorije pomeranja ruke, ali to bi opet bio isti pokret, kojim, recimo, pokušavamo da pozovemo prijatelja sa druge strane ulice.

Konačno, identiteta između N i M, koji tvrde fizikalisti, *ne može biti*, jer kontračinjeničke implikacije nisu iste; ako se N ne javi pokreta će i dalje biti, a ako se M ne javi neće biti ni pokreta B. Ovo je još jedan dobar primer koji pokazuje značaj i kauzalni doprinos mentalnih događaja koji se ne mogu „preskočiti“ ili se njihova efikasnost zameniti čisto fizičkim događajima. Već postaje vidljivo kako se ovaj argument protiv identiteta može proširiti i na odnos realizacije. Pretpostavimo Kimov princip kauzalnog nasleđivanja, po kome realizovana svojstva nasleđuju kauzalne moći ili imaju identične kauzalne moći kao svojstva koja ih realizuju. U našem primeru realizovano je M, a realizuje ga N. S obzirom da M nasleđuje sve kauzalne moći od N, u tom slučaju i kontračinjenički kondicionali moraju biti odgovarajući: ako N aktuelno realizuje M, onda kontračinjenički kondicional koje je istinit za M mora biti istinit i za N, dok može biti da je neki kontračinjenički kondicional istinit za N, ali nije za M. Ne može biti da neki kondicional važi za M, ali ne važi za N u aktuelnom svetu, jer ga N realizuje i kada bi to bio slučaj realizacija bi bila dovedena u pitanje. Gornji primer pokazuje upravo to, da kauzalni kondicional važi za M, ali ne važi za N, jer kada se M ne javi nema ni B, a kada se N ne javi, događaj B se opet javlja. Zbog toga ne može biti realizacije koja prihvata princip KN.

Isti argument može važiti i za teorije realizacije koje ne uključuju princip KN. Po takvoj teoriji, da se događaj M ne pojavi u najbližem mogućem svetu, potrebno

je da se u tom svetu javi događaj N^* koji je toliko različit od N da ne bi realizovao M . S druge strane on sme samo minimalno da se razlikuje od N . U svakom slučaju N^* se ne može razlikovati toliko od N da ne bi ponovo uzrokovao neku vrstu telesnog pokreta N . Tada imamo istu kontračinjeničku situaciju kao i sa identitetom, kondicional koji važi za M ne važi za N .

2.5 Odgovor funkcionalizmu

Kognitivna i intencionalna mentalna stanja mogu se funkcionalno karakterizovati; kvalije, verovatno, ne mogu.⁴² Iako funkcionalizam nije do sada uspeo da pruži, a možda nikada i neće uspeti da pruži, potpune definicije složenih mentalnih stanja, Kim smatra da su delimične definicije dovoljne za napredovanje i konstantnu dopunu u naučnom istraživanju fizičkih i neuroloških mehanizama. Funkcionalne definicije mentalnih stanja (npr. verovanja), povezuju ponašanje i sa realizatorima tih stanja; i ništa više od toga nije potrebno. S druge strane Kim ostaje pri zaključku da se kvalije nikako ne mogu funkcionalizovati. On smatra da je Čalmersova hipoteza „zombija“ suviše kontroverzna, pa se pre odlučuje za hipotezu inverzije kvalija.

Bez obzira koliko ove hipoteze delovale kontroverzno Kimu, one su validne i argumentovane kritike funkcionalizma. Kritika iz inverzija kvalija ukazuje da je funkcionalizam „slep“ za razlike u kvalitativnom karakteru mentalnih stanja: opažaj boja ima istu „kauzalnu ulogu“ i u slučaju kada neko opaža predmet kao crven, dok drugi posmatrač taj isti predmet opaža kao zelen. Dva posmatrača su funkcionalno ekvivalentna. U vezi sa inverzijom kvalija je i argument „odsutnih kvalija“ i njegova varijacija, hipoteza „zombija“.⁴³ Ono što je Kim pohvalio u funkcionalizmu može se pripisati još logičkom bihejviorizmu. Ali bihejviorizam je reduktivno stanovište koje preuveličava značaj ponašanja u objašnjenju mentalnih stanja. Funkcionalizam je ovo proširio potcrtavanjem kauzalnih relacija između mentalnih i drugih stanja pri definisanju. Osobina funkcionalizma da posmatra samo *relaciona* svojstava, bez osvrta na *instrisična* svojstva mentalnih stanja, predstavlja dodatne probleme. Ovo se odnosi pre svega na zanemarivanje kvalitativnih svojstava, čija se kauzalna uloga negira. Louv ukazuje na jednu bitnu osobinu funkcionalizma: on je ontološki neodređena pozicija. Funkcionalizam može biti kompatibilan sa raznim teorijama: tip-tip identitetom, nereduktivnim fizikalizmom (ako uključuje realizaciju, kao fizički realizacionizam), čak i sa dualizmom. Slo-

42 Kim, 2005, str. 165

43 Chalmers, 1996, str. 94

boda u primenljivosti nije prednost i ne uvećava privlačnost funkcionalističke pozicije.⁴⁴

3. Interakcioni dualizam

Da bismo bolje razumeli dva dualistička odgovora iz prethodnog poglavlja, pružiću detaljnije pojašnjenje konkretne teorije interakcionog dualizma iz koje ovi odgovori na fizikalističke pretnje potiču. U trećem delu iskoristiću postavke te teorije da odgovorim na eksplanatorno isključenje.

3.1 Problem dvostruke determinacije

Treća komponenta emergencije, po Kimu, mora biti SK. Ovo je i najproblematičnija komponenta, jer se u njoj javlja pretnja dvostruke determinacije. Ukazao sam na to da kauzalno isključenje ide zajedno sa negiranjem DD, KI sadrži u sebi negaciju DD. Dvostruka determinacija smatra se jednim od glavnih argumenta protiv interakcionog dualizma. Interakcioni dualizam kritikuje se na osnovu pretpostavljenog važenja dva principa: principa kauzalne zatvorenosti fizičkog domena i principa negiranja sistematičke DD. Protivnici dualizma govore o principu negiranja sistematičke DD fizičkih događaja od strane fizičkih i nefizičkih (mentalnih) događaja. Po zastupnicima ovog principa, kada bi i bilo takve determinacije radilo bi se o *slučajnosti*, kao u primeru sa „dvostrukim atentatom“.⁴⁵ Louv *princip negiranja dvostruke determinacije* (NDD), koji jedan od osnovnih premisa protiv dualizma, definiše na sledeći način:

(NDD) „Većina fizičkih događaja *e* su takvi da ako *e* ima mentalni uzrok u trenutku *t*, onda *e* nema i potpuno fizički dovoljan uzrok u *t* koji je potpuno različit od mentalnog uzroka.“⁴⁶

Ovo je preoblikovanje Kimove formulacije principa kauzalnog isključenja koji smo već naveli u prvom delu. Ako jedan događaj ima neki uzrok u *t*, on ne može imati još jedan dovoljan uzrok u *t*, *sem* ako se ne radi o slučaju dvostruke determinacije. Snažnija Kimova formulacija principa isključenja onemogućava pojavu bilo kog slučaja dvostruke determinacije, dok slabija verzija negira pojavu sistematičke dvostruke determinacije. Gib uzima snažniju verziju pa je i EE snažnije. Kauzalno isključenje je za Kima deo argumenta supervenijencije. Kim ovim argumentom i

44 Videti Lowe, 2000, str. 44-67

45 Slučaj u kome dva metka, ispaljena iz dve različite puške, u istom trenutku, pogađaju čoveka u srce i dvostruko uzrokuju njegovu smrt, jer je svaki od njih bio dovoljan uzrok smrti.

46 Lowe, 2008, str. 63

definicijama principa KI želi da eliminiše nereduktivni fizikalizam. Gib u svojim formulacijama argumenata daje definiciju KI koja je bliža EE i ovaj argument iz DD ne isključuje nereduktivni fizikalizam. U oba oblika princip KI i argument iz dvostruke determinacije eliminišu dualizam, te zato na njega moramo odgovoriti.

Treba imati u vidu da se ovde radi o dve vrste determinacije.⁴⁷ „Dvostruki atentat“ je primer *standardne* ili *nezavisne* dvostruke determinacije. Paralelni supstancijalni dualizam uključuje mentalnu nezavisnu DD. Interakcioni dualizam predstavlja odbranu od ovakvog tipa determinacije. Druga vrsta je *obuhvatna* dvostruka determinacije. U njoj postoji intimna i direktna veza među uzrocima koji se takmiče. Ovi uzroci rade preko istih mehanizama, što nije bio slučaj sa prethodnom determinacijom. Obuhvatna DD se odnosi na primere realizacije i cilja na nereduktivni fizikalizam. Standardni primer je uključenost mikro-uzroka u makro-uzrocima. Kada neka osoba uzrokuje smrt drugog čoveka, ona to čini kroz niz postupaka i svaki od tih postupaka nižeg nivoa, takođe, uzrokuje smrt.

Ovaj princip predstavlja problem nereduktivnom fizikalizmu i interakcionom dualizmu. Iako oba pravca moraju odgovoriti na NDD, oni to čine na različite načine. Nereduktivni fizikalizam odgovara preko realizacije mentalnog na fizičkom. Kada mentalni događaj M jeste uzrok nekog fizičkog događaja P* u trenutku t , ali taj fizički događaj kao efekat mentalnog ima i potpuno fizički dovoljni uzrok P u t , koji je drugačiji od mentalnog uzroka, taj se mentalni događaj realizuje na fizičkom događaju P. Mentalni i njemu podležući fizički događaj nisu identični, zahvaljujući odnosu realizacije, pa ne može ni biti govora o slučajnosti i pojavi „dvostrukog atentata“.

U dualizmu ovakav prigovor ne važi, jer ne uključuje realizaciju. Dualizam podrazumeva ontološku nezavisnost mentalnog od fizičkog, ali određena vrsta kauzalne zavisnosti mora da postoji.⁴⁸ Da bi se dualizam odbranio od prigovora koji se pozivaju na NDD potrebno je drugačije rešenje od nereduktivno-fizikalističkog. U interakcionom dualizmu jedan fizički događaj u trenutku t ima i mentalni događaj kao uzrok i fizički uzrok, različit od mentalnog. Ali ako su ovi uzroci različiti to ne znači da oni moraju biti i potpuno nezavisni jedan od drugog.

U dualizmu imamo kauzalnu zavisnost da bi se odbranili od akcidencije. Mentalni događaj je uzrok fizičkog u trenutku t , ali istovremeno on može biti i *posledica* drugog fizičkog događaja, a koji takođe jeste uzrok prvog fizičkog događaja. Konačno, zašto bi istovremena kauzalnost i fizičkog i mentalnog događaja na neki fizički događaj bila problematična? Možda bi opravdano bilo smatrati problematičnom istovremenost dva potpuno *fizička* uzroka, pozivanjem na prenos energije ili na negiranje prostorno-vremenskog podudaranja dva izroka. Ovde tih problema

47 Funkhouser, 2002

48 Lowe, 2008, str. 70

nema. Nema ni postulacije *psihičke* energije. Mentalno zadržava svoje kauzalne moći i ne može se izostaviti iz bilo kog opisa ljudskog ponašanja.

Zamislimo sledeći slučaj. Fizički događaj P koji se dešava u trenutku t_2 ima mentalni uzrok M u t_1 . Recimo da P ima i dovoljan fizički uzrok u t_1 (u skladu sa principom kauzalne zatvorenosti fizičkog domena), konjunkciju dva fizička uzroka P_{11} i P_{12} . Neka fizički događaj P_{12} bude dovoljan uzrok događaja M u trenutku t_1 (istovremena kauzalnost). Ovaj primer krši NDD, ali je drugačiji od „dvostrukog atentata“, jer je M posledica P_{12} . Iako je ovo slučaj DD, M nije *redundantan* uzrok P, jer P_{11} i P_{12} uspevaju da uzrokuju P tako što P_{12} uzrokuje M, koji doprinosi uzrokovanju P. U ovom slučaju, moguće je da mentalni događaj M bude „nevidljiv“.⁴⁹

U naučnim eksperimentima pojavljuju se samo neurofiziološki uzroci nekog ponašanja – kauzalni značaj mentalnog bi promakao takvom istraživanju. Naučnik, u svom istraživanju kauzalne istorije nekog fizičkog događaja, kao što je podizanje ruke, za koji smatramo da ima i mentalni uzrok, videće samo fizičke događaji i dati naizgled potpuno fizičko objašnjenje tog događaja. Naučniku će možda i primetiti da je objašnjenje nepotpuno, ali neće moći da pokaže kauzalnu i ekplanatornu relevantnost mentalnog. Ono što bi naučnik mogao da otkrije jeste „korelacija“ između fizičkog i mentalnog, istovremenost javljanja ovih događaja, ali koja ga ne sme voditi zaključku da među njima može važiti jedino odnos identiteta ili realizacije; uzrokovanje je, takođe, metafizički opravdan odnos između mentalnog i fizičkog događaja.⁵⁰ Ovo je najvažniji zaključak jedne dualističke teorije za našu raspravu. Iako fizičko objašnjenje *može izgledati* kao potpuno objašnjenje ponašanja, *ono to ne može biti*. Iz perspektive nekog fizičara ili neurofiziologa, to objašnjenje jeste potpuno i dovoljno, ali samo u okvirima njegove nauke. Isti utisak može imati neko ko posmatra iz čisto psihološke perspektive. Međutim, istina je u oba ta objašnjenja zajedno. Treba sada pokazati, kako po jednoj dualističkoj teoriji, kao što je Louvova, može postojati uticaj mentalnog na fizičko, bez pojave dvostruke determinacije.

Po Louvu ljudska volja jeste jedan *moć*, ali ne *kauzalna moć*. Ona je *spontana* moć, poput moći radijuma za radioaktivni raspad. Ovo je i dalje u skladu sa teorijom kauzalnih moći. Volja je *neuzrokovana* i nije uvek aktuelna, za razliku od prirodnih kauzalnih moći⁵¹. Spontanitet volje nije pokazatelj slučajnosti njenog pojavljivanja. S obzirom da se voljno delovanje odvija u skladu sa nekim razlogom, na primer, podižem ruku da bih glasao – moć volje je *spontana racionalna* moć. Shodno tome, mentalna objašnjenja ponašanja jesu *nekauzalna* objašnjenja i nazi-

49 Lowe, 2008, str. 71

50 Lowe, 2008, str. 75

51 Moć tela da se gravitaciono ili magnetno privlače ne može se „isključiti“

vamo ih *racionalnim objašnjenjima*.⁵² Louv s pravom primećuje da fizičke nauke priznaju postojanje neuzrokovosti (spontanosti), ali da one ne mogu ništa reći o racionalnim objašnjenjima, jer se radi o dva različita domena: objašnjenja iz razloga su deo *normativnog*, a ne *činjeničkog* domena.⁵³ Racionalna objašnjenja ne mogu biti nekompatibilna sa nalazima *fizičkih nauka*, već samo sa tvrdnjama odgovarajućih *fizikalističkih teorija*. Problem *objašnjenja iz razloga* je filozofski, a ne naučni problem i na njega se može odgovoriti samo iz neke filozofske pozicije.

Zbog toga se ne može očekivati da će rešenje problema odnosa duha i tela doći iz naučnog istraživanja. Neki autori velike nade polažu u čuvene Libetove eksperimente. Ovi bi trebali da dokažu da nesvesni moždani procesi pokreću voljne akcije. Voljnom aktu prethodi elektrofiziološki *potencijal spremnosti*. Ovaj potencijal je negativni pomak u električnom potencijalu mozga koji se može zabeležiti sekundu ili više pre samopokrenutog voljnog motornog akta.⁵⁴ Eksperimentalna otkrića su dovela Libeta da zaključka da voljni akti bivaju inicirani nesvesnim moždanim procesima pre nego što se javi svesna namera da se dela. Svesna namera i dalje ima kontroloru nad voljnim aktom. Svesna kontrola nema mogućnost da pokrene voljni proces, već da samo omogući ili zabrani (stavi „veto“) konačni pokret. Ova otkrića izazvala su sumnju u libertarijansku slobodnu volju. Rezultati ovih eksperimenata ne mogu dati konačni odgovor na pitanja o kauzalnoj efikasnosti volje, jer se na ova pitanja i ne može odgovoriti naučnim, već filozofskim istraživanjem. Problematične mogu biti jedino fizikalističke interpretacije ovih naučnih istraživanja i na njih treba odgovoriti.

Postoji strah da po dualizmu mentalna kauzalnost utiče na fizičke kauzalne zakone. Nema razloga da sve kauzalne relacije podvedemo pod zakone. Među fizičkim događajima je zamisliva singularna kauzalnost. Nensi Kartrajt brani tezu da su singularni uzroci bazični⁵⁵, i da se singularne kauzalne činjenice ne mogu redukovati. Ona pokazuje da bez postuliranja pojedinačnih uzroka ni probablističke teorije kauzalnosti ne mogu opstati. Sve to potkrepljuje se primerima iz kvantne teorije. Kartrajt uvodi koncept *kapaciteta*, koji je na višem nivou opštosti od koncepta kauzalnog zakona. Kapaciteti imaju dosta sličnosti sa kauzalnim *moćima* koje srećemo u Louvovoj teoriji. Dualizam se može pozvati na singularnu kauzalnost i odgovoriti da mentalni događaj uzrokuje singularnu fizičku kauzalnu činjenicu bez promene kauzalnih zakona.⁵⁶ U dualizmu postoji razlika između kauzalnosti *događaja* i *činjenica*. Mentalni događaj može da uzrokuje fizičku *kauzalnu činjenicu*.

52 Lowe, 2008, str. 152

53 Lowe, 2008, str. 11

54 Libet, 1985, str. 529

55 Videti Cartwright, 1989

56 Lowe, 2008, str. 56

Po teoriji interakcionog dualizma Louva, mentalno ne započinje fizičke (neurofiziološke) kauzalne lance, kao što strahuje Kim, već mentalni događaj *uzrokuje* tu kauzalnu činjenicu, uzrokuje postojanje celokupnog kauzalnog lanca. Nema nikakvog problema u tome da mentalni događaj uzrokuje određenu fizičku *kauzalnu činjenicu*. A evo i kako. Koherentno je reći da mentalni događaj M uzrokuje „da bude slučaj da određeni fizički događaji P1, P2...Pn imaju određenu fizičku posledicu P“. Mentalni događaj M nije *direktan* uzrok P1, ili bilo kog konkretnog fizičkog događaja, već čitavog kauzalnog lanca, kao što Bog može uzrokovati aktuelnost sveta, a da nije nijedan od fizičkih uzroka u beskonačnom kauzalnom lancu sveta.

Nešto detaljnije to izgleda ovako. Neuralni kauzalni lanci, koji se završavaju u udovima, granaju se nalik na krošnje drveća. Nema jednog, direktnog kauzalnog puta od događaja podizanja ruke do naše volje da to učinimo. Određeni spletovi neuralnih kauzalnih lanaca samo *konvergiraju* ka određenom ponašanju, ka određenim telesnim pokretima. Kada naučnik izučava kauzalnu istoriju nekog fizičkog događaja, on vidi samo ovu konvergenciju⁵⁷. Konvergencija je, po Louvu, *formalno svojstvo* nekih kauzalnih spletova lanaca.⁵⁸ Konvergencija se ne sme shvatiti kao usmeravanje. Mentalno ne kontroliše puteve elektrohemijskih signala poput cevi koja usmerava kretanje nekog fluida. U tom slučaju postojala bi redistribucija energije ili momenta, što je nedozvoljeno u interakcionom dualizmu. Mentalni događaj uzrokuje ovo formalno *svojstvo*, mentalno uzrokuje kauzalnu *činjenicu* čitavog spleta neuralnih lanaca, ali ne kao prvi u nizu tih neuralnih događaja (ovaj model je komplikovaniji od ranijeg primera). Mentalno uzrokuje činjenicu da određeni *nezavisni* neuralni događaji zajedno proizvode određeni telesni pokret. Pojavljuje se konvergencija, koja bi predstavljala slučajnost, ako ne bismo uzeli u obzir mentalne događaje („nevidljivost“ mentalnog).

3.2 Kauzalna zatvorenost fizičkog domena

Ovakvim modelom mentalne kauzalnosti, interakcioni dualizam može odgovoriti i na drugu premisu argumenata iz DD i EE: princip kauzalne zatvorenosti fizičkog domena (KZF). Ovaj princip u kombinaciji sa principom kauzalnog isključenja (ili principom negiranja DD) čini osnovu Kimovog argumenta supervenijencije, ali i argumentacije protiv interakcionog dualizma.⁵⁹ Louv u raspravi o KZF privremeno prihvata ovaj princip, mada smatra da ima dosta razloga da se on od-

57 Korelacija između mentalnog i fizičkog, koju sam ranije pomenuo

58 Gibb, 2010, str. 373

59 Lowe, 2008, str. 63

baci. Gib je ubedljivo argumentovala da ovaj princip ne važi.⁶⁰ Opšta Kimova definicija glasi:

„Svaki fizički događaj koji ima uzrok u trenutku t , ima fizički uzrok u trenutku t .“⁶¹

Ovaj princip je teško prihvatiti *a priori*, i empiričkih dokaza za njega je malo. Standardna kvantna fizika ne prihvata ovaj princip, jer neki fizički događaji mogu biti neuzrokovani⁶². Fizikalisti mogu opet odbaciti kvantnu teoriju ili smatrati da je ona nerelevantna za pitanje mentalne kauzalnosti, ali ovi odgovori su neubedljivi. Da nema složnog stava po pitanju kauzalne zatvorenosti pokazuje i veliki broj definicija ovog principa. Na drugom mestu Kim daje formulaciju snažnijeg principa:

„Ako odaberemo neki fizički događaj i pratimo njegovo kauzalno poreklo ili nasleđe, to nas nikada neće odvesti izvan fizičkog domena.“⁶³

Kim hoće da naglasi da je fizičko kauzalno i eksplanatorno *samodovoljno* i zatvoreno. Ovaj princip nije nekonzistentan sa nekim oblicima dualizma, pa čak i supstancijalnim dualizmom; ovaj princip ništa ne tvrdi o drugim vrstama uzroka sem fizičkih. Teorije koje zastupaju psihofizički paralelizam mogu biti konzistentne sa kauzalnom zatvorenošću. Zahvaljujući modelu koji sam prikazao, Louv i interakcioni dualisti mogu argumentovati da je njihova teorija konzistentna ne samo sa Kimovom definicijom principa kauzalne zatvorenosti, već i sa sledećom, snažnijom definicijom:

(KZF) „Svaki fizički događaj sadrži samo druge fizičke događaje u svojoj tranzitivnoj kauzalnoj zatvorenosti.“⁶⁴

3.3 Odgovor na argument iz EE

Kakve posledice imaju sve ove dualističke tvrdnje po principe eksplanatornog isključenja? EE i EE* zasnivaju se na pretpostavci KI i KZF. Louvov dualistički model negira princip kauzalnog isključenja, jer pokazuje da princip negiranja dvostruke determinacije ne važi, čak i kada pretpostavimo da kauzalna zatvorenost fizičkog domena važi. S obzirom da je pretpostavka KI nevažeća i EE koji nastaje kombinacijom KI i ER, takođe ne može da važi. Na isti način se odgovara i na

60 Videti Gibb, 2010

61 Kim, 1993, str. 280; 2005, str. 15

62 Za negiranje principa kauzalne zatvorenosti u kvantnoj mehanici videti Stapp, 1993; 2006; 2007

63 Kim, 1998, str. 40

64 Lowe, 2008, str. 53

argument iz EE*, jer se zasniva na istim premisama. Takođe, ima dosta razloga da smatramo da i KZF takođe ne važi. S obzirom da nema kauzalne zatvorenosti fizičkog domena, fizičko objašnjenje nije potpuno; ono može samo tako delovati iz perspektive fizike. U okvirima fizike ono i jeste dovoljno, međutim, postoji šira perspektiva iz koje objašnjenje ljudskog ponašanja nije potpuno. Na epistemološko-metodološkom planu psiholozi *moraju* biti dualisti.⁶⁵

Kim govori o eksplanatornom isključenju kod kauzalnih objašnjenja i Gib prati njegovu argumentaciju u tom pogledu. Da li EE važi samo za kauzalna objašnjenja ili za sva? Kim kaže⁶⁶ da se njegov princip odnosi pre svega na kauzalna objašnjenja, ali da će moći da univerzalno važi. Inkompatibilnost dva objašnjenja najvidljivija je kada su to kauzalna objašnjenja. Dualisti bi mogli dati sledeću primedbu: *razlozi* koji određuju ponašanje nisu *uzroci*, pa objašnjenja iz razloga nisu *kauzalna objašnjenja*. U tom slučaju princip eksplanatornog isključenja koji je zasnovan na kauzalnim objašnjenjima, sem ako ne postigne nivo univerzalnog važenja, ne pogađa dualizam. Ovakva primedba mogla bi se učiniti iz teorije interakcionog dualizma Louva. On smatra da se razlozi nikako ne mogu smatrati uzrocima ponašanja, a objašnjenja ponašanja nisu kauzalna, već *racionalna*. Po njemu svaki govor o događajima i uzrocima samo je uslovni, površni govor, jer on želi da brani vrstu dualizma supstanci. U tom slučaju, moglo bi se tvrditi, da EE ne predstavlja problem za Louvov dualizam. Kim uviđa da je ovakva strategija negiranja inkompatibilnosti objašnjenja moguća i da zavrednuje istraživanje⁶⁷, te da se onda racionalna objašnjenja trebaju posmatrati kao *normativne procene* ljudskih akcija u svetlu intencionalnih stanja⁶⁸.

Odgovor interakcionog dualizma može se posmatrati i iz perspektive „dva eksplananduma“. Po ovoj strategiji problem iz EE, da ne sme biti više od jednog potpunog i nezavisnog objašnjenja nekog događaja, rešava se tako što se taj događaj razdvaja na dva zasebna događaja, na dva eksplananduma. Radi se o dva zasebna objašnjenja i za svaki od eksplananduma važi EE. Događaj pomeranja ruke razdvaja se na zasebni mentalni i fizički događaj i svaki od njih ima odgovarajuće objašnjenje. Zastupnik jednog oblika ove strategije je Fred Dretske.⁶⁹ On je ovu tvrdnju branio preko razlike između uzroka koji *aktiviraju* i uzroka koji *struktuiraju*. Aktivirajući uzroci ukazuju da je neko *c* uzrokovalo *e*, dok struktuirajući govore šta je „uzrokovalo“ *c* da uzrokuje *e*.⁷⁰ Postoji pretnja dvostruke determinaci-

65 Videti Antonietti, 2008, str. 65

66 Kim, 1989, str. 79

67 Kim, 1989, str. 103

68 Kim je ukazao na mogućnost ovakvog rešenja u Kim, 1984

69 Videti Dretske 1988; 1993; 2004

70 Dretske, 1988, str. 42

je u ovakvom pristupu. Mentalna objašnjenja pozivaju se na strukturirajuće uzroke, a fizička objašnjenja na aktivirajuće uzroke. Ovo razlikovanje uzroka podseća na Louvovu teoriju, ali pokazuje u čemu je Louvova teorija bolja. Louv temeljnije razlikuje uzroke mentalnog i fizičkog i nema kauzalnog lanca, pa ni opasnosti od dvostruke determinacije. Louv razlikuje uzroke na one koji „omogućavaju“ i one koji „pokreću“⁷¹. Na prvi pogled oni liče na gornje tipove uzroka, ali ih Louv odlučno razdvaja od Dretskeovih.

Analizirajući Dretskeovu primedbu na EE, Kim zaključuje da postuliranje dva eksplananduma-događaja, ako oba događaja nisu fizička, vodi dualizmu, a ako jesu onda se EE ponovo javlja. Ako se posmatra iz nekog oblika fizikalizma, strategija dva eksplananduma samo udvostručava problem eksplanatornog isključenja. Primedba iz dva eksplananduma može važiti jedino ako se daje iz nekog oblika dualizma. S obzirom da Dretske ostaje na tlu fizikalizma, njegova kritika je osuđena na neuspjeh. Iako se čini da ova strategija ide na ruku dualistima, po ovom modelu direktan uticaj mentalnog događaja na fizički nije vidljiv. Ako bi Dretskeov primer tumačili dualistički, pretnja DD opet bi se javila, i EE bi bilo očuvano. Odgovor iz interakcionog dualizma Louva izbegava pretnju DD.

4. Zaključak

Odgovorom na argument iz Kimovog EE i na argument iz slabije verziju EE* pokazao sam da je moguće dati dualističko mentalno objašnjenje ljudskog ponašanja, koje bi bilo nezavisno i drugačije od fizičkog objašnjenja, ali ne u sukobu sa njim. Samo zajedno fizičko i mentalno objašnjenje mogu činiti jedno potpuno objašnjenje.⁷² Preko argumenta interakcionog dualizma doveo sam u sumnju važenje EE, zahvaljujući odbacivanju prigovora iz DD. Pokazao sam kako interakcioni dualizam može odgovoriti na eksplanatorno isključenje pozivanjem na kompa-

71 Lowe, 1996, str. 83

72 Može se načiniti analogija između dualizma duha-tela i Borovog čestica-talas dualizma kvantne teorije (Beck, 2008). Ajnštajn, Bor i De Brojli promenili su klasičnu sliku fizičkih čestica (ali i fizičkih tela), tako što su pokazali da se one istovremeno ponašaju i kao čestice i kao talasi. Dakle, moraju se dati dva različita i nezavisna objašnjenja iste pojave (događaja). Potpuno objašnjenje postiže se samo ako uzmemo u obzir i čestična i talasna svojstva; u kvantnoj fizici ovo se naziva komplementarnost. Cena ove komplementarnosti je indeterminizam u mikrosvetu. Moguće je da u dualizmu duha i tela važi ista vrsta komplementarnosti. Onda bi i u dualizmu postojala nepredvidljivost (u ovom sličaju ljudskog ponašanja) što obezbeđuje slobodnu volju. Ja ne želim da ukazem na moguću značaj kvantne teorije za odbranu interakcionog dualizma. Cilj ove analogije je da pokaže kakva vrsta komplementarnosti objašnjenja je moguća u dualizmu. Kvantna teorija pokazala je da su dve klasične (nesamerljive) slike bile potrebne za potpuno objašnjenje mikrosveta. Neka nova teorija možda će ujediniti ove slike, npr. ujedinjena teorija polja.

tibilnost sa kauzalnim isključenjem (bez pojave DD) i kauzalnom zatvorenošću fizičkog domena. Odgovarajući na KI i KZF kao premise argumenta iz DD, a s obzirom da se argument iz EE bazira na argumentu iz DD, dualizam može na ovaj način odbaciti argument iz EE i pokazati da nema eksplanatornog isključenja.

Janko Nešić
Beograd

Literatura

- Antonietti, A. (2008) „Must Psychologists Be Dualists?“ In: *Psycho-Physical Dualism Today An Interdisciplinary Approach*, Edited by A. Antonietti, A. Corradini, J. Lowe. Lexington books
- Armstrong, D. M. (1972) „Materialism, Properties, and Predicates“. *Monist* 56: 163–176.
- Beck, F. (2008) „Mind, Brain, and Dualism in Modern Physics“. In *Psycho-Physical Dualism Today An Interdisciplinary Approach*, Edited by A. Antonietti, A. Corradini, J. Lowe Lexington books
- Cartwright, N. (1989). *Nature's Capacities and Their Measurement*. Oxford University Press
- Chalmers, D. (1996). *The Conscious Mind: In Search of a Fundamental Theory*. Oxford University Press.
- Crane, T. (1995) „The Mental Causation Debate“, *Proceedings of the Aristotelian Society Supplementary Volume LXIX*
- Davidson, D. (1970). „Mental Events“, In: *Essays on Actions and Events*, Second Edition, Oxford: Clarendon Press.
- Dretske, F. (1988). *Explaining behavior: Reasons in a world of causes*. Cambridge: MIT Press.
- Dretske, F. (1993). „Mental events as structuring causes of behaviour“ In: *Mental causation*. Edited by J. Heil & A. Mele. Oxford: Clarendon Press.
- Dretske, F. (2004). „Psychological Vs. Biological Explanations of Behavior“. *Behavior and Philosophy* 32 (1):167-177
- Gibb, S. C. (2009) „Explanatory Exclusion and Causal Exclusion“. *Erkenntnis* 71 (2): 205-221.

- Gibb, S. C. (2010) „Closure Principles and the Laws of Conservation of Energy and Momentum“. *Dialectica* 64 (3):363-384.
- Hare, R. M. (1952). *The Language of Morals*. Oxford Clarendon Press.
- Heil, J., Robb, D. (2003). „Mental properties“. *American Philosophical Quarterly* 40 175–196.
- Kim, J. (1984) "Self-Understanding and Rationalizing Explanations", *Philosophia Naturalis* 21: 309-2
- Kim, J. (1989). „Mechanism, purpose and explanatory exclusion“ *Philosophical Perspectives* 3, 77–108.
- Kim, J. (1993), *Supervenience and Mind: Selected Philosophical Essays*, Cambridge: Cambridge University Press
- Kim, J. (2010). „Explanatory realism, causal realism, and explanatory exclusion“ In: *Essays in the Metaphysics of Mind*, Oxford: Oxford University Press.
- Kim, J. (1998), *Mind in the Physical World: An Essay on the Mind–Body Problem and Mental Causation*, Cambridge, Mass: MIT Press
- Kim, J. (2005) *Physicalism, or Something Near Enough*, Princeton: Princeton University Press.
- Kim, J. (2006) „Emergence: Core Ideas and Issues“. *Synthese* 151 (3):547-559.
- Lowe, E. J. (1996). *Subjects of Experience*. Cambridge University Press.
- Lowe, E. J. (2008), *Personal Agency The Metaphysics of Mind and Action*, Oxfor: Oxford University Press
- Menzies, P. (2003), „The Causal Efficacy of Mental States“ In: *Physicalism and Mental Causation*. Edited by S. Walter and H. D. Heckmann. Imprint Academic
- Papineau, D. (1998). „Mind the gap“. *Philosophical Perspectives* 12 (S12):373-89.
- Stapp, H. P. (1993). *Mind, Matter, and Quantum Mechanics*. Berlin: Springer-Verlag.
- Stapp, H. P. (2006). „Quantum Interactive Dualism, II: The Libet and Einstein-Podolsky-Rosen Causal Anomalies“ *Erkenntnis* 65 (1):117-142.
- Stapp, H. P. (2011). *Mindful Universe: Quantum Mechanics and the Participating Observer*. Berlin: Springer-Verlag

Janko Nešić

Dualism, Mental Explanations and Explanatory Exclusion

(Summary)

Kim's principle of explanatory exclusion (EE) generates the problem of mental explanation for dualism. Gibb argues that Kim's principle is metaphysically implausible, but shows that a weaker principle EE* generates a similar problem for interactive dualism. In this paper I examine a possible dualistic response to arguments from EE and EE*. It is shown that both arguments from EE and EE* rest on the premises of the argument from overdetermination - causal exclusion and causal closure. Problem of explanatory exclusion can be reduced to the problem of causal overdetermination. I will show how an interactive dualist can make a plausible response to the argument from EE by rejecting the argument from causal overdetermination.

KEY WORDS: explanatory exclusion, causal exclusion, interactive dualism.